

MIR/H 2014-2020/ / /2014

Minister Infrastruktury i Rozwoju

Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020

(do konsultacji zewnętrznych)

/wersja z dn. 26 marca 2015/

(ZATWIERDZAM)

-/-

Maria Wasiak

**Minister
Infrastruktury i
Rozwoju**

Warszawa, data (dzień miesiąc rok)

Spis treści

Wykaz skrótów	3
Rozdział 1 Podstawa prawna.....	4
Rozdział 2 Cel i zakres <i>Wytucznych</i>	4
Rozdział 3 Kwestie definicyjne, wyjaśnienie pojęć.....	5
Rozdział 4 Wsparcie dla projektów rewitalizacyjnych.....	7
Podrozdział 4.1 Wsparcie rewitalizacji w regionalnych programach operacyjnych	8
Podrozdział 4.2 Preferencje dla projektów rewitalizacyjnych w krajowych programach operacyjnych	11
Podrozdział 4.3 Wykorzystanie instrumentów finansowych we wsparciu projektów rewitalizacyjnych.....	13
Rozdział 5 Wybór projektów rewitalizacyjnych	14
Podrozdział 5.1 Wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie konkursowym.....	16
Podrozdział 5.2 Wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie pozakonkursowym	18
Rozdział 6 Monitorowanie wydatków ze środków UE na projekty rewitalizacyjne.....	19
Rozdział 7 Sprawozdawczość z realizacji projektów rewitalizacyjnych	19
Załącznik	20
Cechy i zawartość (elementy) programów rewitalizacji.....	20
1. Kompleksowość programu rewitalizacji	20
2. Koncentracja programu rewitalizacji	20
3. Komplementarność projektów rewitalizacyjnych	21
4. Realizacja zasady partnerstwa i partycypacja.....	23
5. Minimalny zakres programu rewitalizacji.....	24
6. Weryfikacja zawartości programu rewitalizacji.....	26

Wykaz skrótów

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

FS – Fundusz Spójności

KE – Komisja Europejska

UE – Unia Europejska

IZ – Instytucja Zarządzająca

KPO – Krajowy Program Operacyjny

KM – Komitet Monitorujący

MŚP – Małe i Średnie Przedsiębiorstwa

RPO – Regionalny Program Operacyjny

IZ KPO – Instytucja Zarządzająca Krajowym Programem Operacyjnym

IZ RPO – Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym

PI – Priorytet Inwestycyjny

POPW – Program Operacyjny Polska Wschodnia

POIŚ – Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020

POIR – Program Operacyjny Inteligentny Rozwój

POWER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

SZOOP – Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych

TIK – Technologie Informacyjno-Komunikacyjne

UP – Umowa Partnerstwa

ZIT – Zintegrowane Inwestycje Terytorialne

SL2014 – aplikacja główna centralnego systemu teleinformatycznego, o którym mowa w rozdziale 16 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. *o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020* (Dz. U. poz. 1146).

Rozdział 1 Podstawa prawna

Niniejsze Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, zwane dalej „*Wytycznymi*”, zostały wydane na podstawie art. 5 ust. 1 pkt 11 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (Dz. U. poz. 1146), zwanej dalej „ustawą”, oraz z uwzględnieniem przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013 r., str. 320, z późn. zm.), zwanego dalej „rozporządzeniem ogólnym”, a także przepisów Rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) nr 480/2014 z dnia 3 marca 2014 r. uzupełniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego (Dz. Urz. UE L 138 z 13.05.2014 r., str. 5), zwanego dalej „rozporządzeniem delegowanym”.

Rozdział 2 Cel i zakres *Wytycznych*

- 1) Celem *Wytycznych* jest ujednoczenie warunków i procedur wdrażania programów operacyjnych na lata 2014-2020 w zakresie projektów realizujących cele i procesy rewitalizacji, zwanych dalej „projektami rewitalizacyjnymi”, w ramach tych programów.
- 2) Ujednoczenie warunków i procedur oznacza, że krajowe i regionalne programy operacyjne, jako instrumenty służące realizacji UP zapewniają, że procesy rewitalizacji będą bardziej skuteczne, zintegrowane, kompleksowe i skoordynowane.

- 3) *Wytyczne* określają, jak należy rozumieć pojęcie rewitalizacji w odniesieniu do działań współfinansowanych ze środków EFRR, EFS, FS w perspektywie finansowej 2014-2020, wskazują instrumenty realizacji i zapewniania kompleksowości oraz komplementarności przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych.
- 4) *Wytyczne* wskazują sposoby i warunki zapewnienia komplementarności interwencji dla projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych z funduszy EFRR, EFS i FS w ramach różnych celów tematycznych, priorytetów inwestycyjnych, zarówno w ramach RPO, jak i KPO.
- 5) Zalecenia zawarte w *Wytycznych* są powiązane z rozwiązaniami w przedmiotowym zakresie zawartymi w innych wytycznych horyzontalnych wydawanych przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, w tym zwłaszcza z wytycznymi horyzontalnymi dotyczącymi zagadnień realizowanych w ramach EFS.
- 6) *Wytyczne* są skierowane do instytucji zarządzających regionalnymi i krajowymi programami operacyjnymi, które mogą opracować szczegółowe wytyczne w zakresie realizacji projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków UE. Sformułowane w *Wytycznych* wymogi realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych są powiązane z warunkami dopuszczenia danego projektu do dofinansowania lub uzyskania preferencji w dofinansowaniu środkami UE.

Rozdział 3 Kwestie definicyjne, wyjaśnienie pojęć

Na potrzeby projektowania interwencji wspierających procesy rewitalizacji współfinansowane ze środków polityki spójności w ramach perspektywy finansowej 2014-2020:

- 1) Rewitalizacja – to wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące łącznie kwestie społeczne, ekonomiczne, przestrzenne, infrastrukturalne i środowiskowe oraz kulturowe), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji. Rewitalizacja zakłada optymalne wykorzystanie swoich specyficznych uwarunkowań oraz wzmacnianie lokalnych potencjałów i jest procesem wieloletnim, prowadzonym we współpracy z lokalną społecznością i na jej rzecz. Działania służące wspieraniu procesów rewitalizacji prowadzone są spójnie wewnętrznie – poszczególne działania pomiędzy sobą, oraz zewnętrznie – z lokalnymi politykami sektorowymi, np. transportową, energetyczną,

celami i kierunkami wynikającymi z dokumentów strategicznych. Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są:

- a. uwzględnienie rewitalizacji jako istotnego elementu całościowej wizji rozwoju gminy;
- b. pełna diagnoza służąca wyznaczeniu obszaru zdegradowanego wskazanego w programie rewitalizacji oraz zdefiniowaniu dotyczących go problemów; diagnoza obejmuje łącznie kwestie społeczne, ekonomiczne, przestrzenne – infrastrukturalne i środowiskowe oraz kulturowe;
- c. ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;
- d. właściwy dobór narzędzi i interwencji do potrzeb i uwarunkowań danego obszaru;
- e. zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej i kulturowej;
- f. koordynacja prowadzonych działań oraz monitorowanie i ewaluacja skuteczności rewitalizacji;
- g. realizacja wynikającej z art. 5 ust. 1 rozporządzenia nr 1303/2013 zasady partnerstwa polegającej na włączeniu partnerów w procesy programowania i realizacji projektów rewitalizacyjnych w ramach programów operacyjnych oraz konsekwentnego, otwartego i trwałego dialogu z tymi podmiotami i grupami, których rezultaty rewitalizacji mają dotyczyć.

Rewitalizacja jest prowadzona zgodnie z zasadami zawartymi w UP, w szczególności w rozdziale 1.5.4 UP i sprzyja poprawie ładu przestrzennego, realizacji idei miasta zwarteo, przeciwdziałaniu niekontrolowanej suburbanizacji zwłaszcza na styku obszar miejski – obszar wiejski.

- 2) Obszar zdegradowany – obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy. Dotyczy to najczęściej obszarów miejskich, ale także wiejskich.
- 3) Stan kryzysowy – sytuacja, w której mierniki poziomu rozwoju społecznego oraz gospodarczego i przestrzennego, infrastrukturalnego lub środowiskowego są na niskim poziomie lub obserwuje się ich silną tendencję spadkową. Za stan kryzysowy można uznać także sytuację występowania intensywnych problemów społecznych i gospodarczych lub przestrzennych.
- 4) Program rewitalizacji¹ - inicjowany, opracowany i uchwalony przez radę gminy, na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym

¹ Programami rewitalizacji są np. lokalne programy rewitalizacji, miejskie programy rewitalizacji itp.

(Dz. U. z 2013 r. poz. 594, z późn. zm.), wieloletni program działań w sferze społecznej, ekonomicznej, przestrzennej, infrastrukturalnej, środowiskowej, kulturowej, zmierzający do wyprowadzenia obszarów zdegradowanych ze stanu kryzysu oraz stworzenia warunków do ich zrównoważonego rozwoju, stanowiący narzędzie planowania, koordynowania i integrowania różnorodnych aktywności w ramach rewitalizacji.

- 5) Projekt rewitalizacyjny - projekt w rozumieniu art. 2 pkt 18 ustawy, wynikający z programu rewitalizacji tj. zaplanowany w programie rewitalizacji i ukierunkowany na osiągnięcie jego celów lub logicznie powiązany z treścią i celami programu, zgłoszony do objęcia albo objęty współfinansowaniem UE z jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego Wynikanie projektu rewitalizacyjnego z programu rewitalizacji oznacza wskazanie go wprost w programie rewitalizacji albo określenie go w ogólnym (zbiorczym) opisie innych, uzupełniających rodzajów działań rewitalizacyjnych (patrz także pkt 5 ppkt 1 lit. f oraz g Załącznika do Wytycznych).

Rozdział 4 Wsparcie dla projektów rewitalizacyjnych

Mając na względzie postanowienia UP, zgodnie z którymi istotne wyzwanie dla Polski stanowi zapewnienie warunków dla właściwej rewitalizacji, tj. zintegrowanego i kompleksowego, przygotowywanego i prowadzonego z uwzględnieniem realnej partycypacji społecznej, przeciwdziałania procesom degradacji związanym m.in. z postępującą degradacją tkanki miejskiej (w tym mieszkaniowej), erozją stosunków społecznych, niekorzystnymi procesami demograficznymi (migracje, depopulacja), przestrzennymi (suburbanizacja), infrastrukturalnymi (niesprawny transport, niska efektywność energetyczna) oraz środowiskowymi (zanieczyszczenie środowiska), konieczne jest stworzenie optymalnych mechanizmów przyczyniających się do jak najefektywniejszej realizacji projektów rewitalizacyjnych.

- 1) Tabele 1 i 2 zawierają zestawienie celów tematycznych i priorytetów inwestycyjnych UP, które muszą (obligatoryjnie) lub mogą (fakultatywnie) być włączone do działań na rzecz rewitalizacji.
- 2) Głównym źródłem finansowania projektów rewitalizacyjnych z funduszy UE są środki RPO (EFS i EFRR). Dodatkowym, komplementarnym źródłem ich finansowania są środki KPO (EFS, EFRR, FS).
- 3) Każda IZ określa indykatywną alokację środków finansowych na obszary zdegradowane w ramach priorytetów inwestycyjnych (patrz Tabele 1 i 2). Dla priorytetów inwestycyjnych o kluczowym znaczeniu dla rewitalizacji określenie indykatywnej wielkości alokacji

środków finansowych jest obligatoryjne, natomiast dla priorytetów o uzupełniającym znaczeniu – fakultatywne.

- 4) Określenia indykatywnej wielkości alokacji środków finansowych na obszary zdegradowane dokonuje IZ w SZOOP zgodnie z *Wytycznymi Ministra Infrastruktury i Rozwoju w zakresie szczegółowego opisu osi priorytetowych krajowych i regionalnych programów operacyjnych na lata 2014-2020*.

Podrozdział 4.1 Wsparcie rewitalizacji w regionalnych programach operacyjnych

- 1) W zakresie rewitalizacji głównym zadaniem IZ RPO jest takie zaprojektowanie rozwiązań, aby umożliwić realizację skoordynowanych projektów rewitalizacyjnych obejmujących różne sfery i działania w ramach różnych priorytetów inwestycyjnych. IZ RPO zapewnia, że projekty rewitalizacyjne współfinansowane z RPO są zgodne z celami RPO i zachowują logikę interwencji w zakresie rewitalizacji.
- 2) Obligatoryjnym warunkiem wydatkowania przez IZ RPO środków z EFRR w ramach priorytetu inwestycyjnego 9b *Wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich*, jest przeznaczenie ich tylko na realizację projektów rewitalizacyjnych.
- 3) W ramach systemu wdrażania RPO, IZ RPO tworzy warunki umożliwiające skuteczną realizację projektów rewitalizacyjnych poprzez m.in.:
 - a. preferencje w dostępie do środków np. premiowanie w trakcie wyboru do dofinansowania projektów rewitalizacyjnych odniesieniu do innych PI – poza 9b – (np. poprzez dodatkowe punkty przyznawane w trakcie oceny projektów, wyższy poziom dofinansowania, konkursy dedykowane wyłącznie projektom rewitalizacyjnym, oraz innego rodzaju preferencje);
 - b. odpowiednie dla rewitalizacji zastosowanie szczególnych rodzajów projektów określonych ustawą (art. 32-35): projektu zintegrowanego (ze względu na charakter procesów rewitalizacji najbardziej rekomendowany), projektu partnerskiego, projektu grantowego oraz projektu hybrydowego;
 - c. wykorzystanie możliwości zastosowania trybu pozakonkursowego dla wyboru do dofinansowania projektów rewitalizacyjnych (np. na obszarach objętych realizacją ZIT);
 - d. koordynację i synchronizowanie naborów wniosków w komplementarnych priorytetach inwestycyjnych;

e. monitorowanie i ocenę programu operacyjnego pod względem skuteczności i efektywności wsparcia rewitalizacji.

- 4) Wsparcie projektów rewitalizacyjnych oraz określenie indykatywnej wielkości alokacji środków finansowych w RPO (na poziomie SZOOP programu operacyjnego) stosuje się w szczególności do wydatków z następujących, kluczowych i uzupełniających priorytetów inwestycyjnych, wskazanych w Tabeli 1, o ile dany priorytet inwestycyjny jest realizowany w programie operacyjnym.

Tabela 1.

priorytet inwestycyjny	znaczenie dla rewitalizacji	
	kluczowe	uzupełniające
Cel Tematyczny 2 Zwiększanie dostępności, stopnia wykorzystania i jakości TIK		
2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-włączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.		x
Cel Tematyczny 3 Wzmacnianie konkurencyjności MŚP		
3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości		x
3c Wspieranie tworzenia i poszerzania zaawansowanych zdolności w zakresie rozwoju produktów i usług		x
3d Wspieranie zdolności MŚP do wzrostu na rynkach regionalnych, krajowych i międzynarodowych oraz do angażowania się w procesy innowacji		x
Cel tematyczny 4 Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach		
4b Promowanie efektywności energetycznej i korzystania z odnawialnych źródeł energii w przedsiębiorstwach		x
4c Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej i w sektorze mieszkaniowym		x
4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu		x
4g Promowanie wykorzystania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe		x
Cel tematyczny 6 Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami		
6b Inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie		x
6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego		x

Cel tematyczny 7 Promowanie zrównoważonego transportu i usuwanie niedoborów przepustowości w działaniu najważniejszej infrastruktury sieciowej		
7b Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym węzłami multimodalnymi		x
7.d Rozwój i rehabilitacja kompleksowych, wysokiej jakości i interoperacyjnych systemów transportu kolejowego oraz propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu		x
Cel tematyczny 8 Promowanie trwałego i wysokiej jakości zatrudnienia oraz wsparcie mobilności pracowników		
8b wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój	x	
8i zapewnianie dostępu do zatrudnienia osobom poszukującym pracy i nieaktywnym zawodowo, w tym podejmowanie lokalnych inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników	x	
8iii samozatrudnienie, przedsiębiorczość oraz tworzenie nowych miejsc pracy	x	
8iv równouprawnienie płci oraz godzenie życia zawodowego i prywatnego		x
Cel tematyczny 9 Wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem		
9a inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych	x	
9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności na obszarach miejskich i wiejskich	x	
9d inwestycje dokonywane w kontekście strategii na rzecz rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność	x	
9i aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	x	
9iv ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług społecznych świadczonych w interesie ogólnym		x
9v wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	x	
Cel tematyczny 10 Inwestowanie w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie		
10i ograniczenie przedwczesnego kończenia nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości edukacji elementarnej, kształcenia podstawowego i ponadpodstawowego		x
10iii. poprawa dostępności i wspieranie uczenia się przez całe życie, podniesienie umiejętności i kwalifikacji pracowników i osób poszukujących pracy, zwiększenie dopasowania systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy m.in. przez poprawę jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz utworzenia i rozwijanie systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami		x

10iv lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwianie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu realizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami		x
10a inwestycje w edukację, umiejętności i uczenie się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej		x

Podrozdział 4.2 Preferencje dla projektów rewitalizacyjnych w krajowych programach operacyjnych

- 1) W zakresie rewitalizacji głównym zadaniem IZ KPO jest takie zaprojektowanie rozwiązań w systemie realizacji KPO, które ułatwi realizację kompleksowych i skoordynowanych projektów rewitalizacyjnych obejmujących różne sfery i działania w ramach różnych priorytetów inwestycyjnych.
- 2) Dla zapewnienia szerszego zaangażowania środków UE w działania rewitalizacyjne IZ KPO opracowują system preferencji dla wsparcia projektów rewitalizacyjnych.
- 3) Preferencje dla wsparcia rewitalizacji są wprowadzane poprzez:
 - a. Kryteria oceny projektów stosowane w konkursowym trybie wyboru projektów rewitalizacyjnych
IZ KPO wprowadza preferencje dla projektów rewitalizacyjnych poprzez odpowiednie konstruowanie kryteriów ich oceny (IZ KPO przedstawia KM propozycje odpowiednich kryteriów wyboru projektów). Preferencje w tym zakresie np. w postaci przyznawania dodatkowych punktów, mogą wynikać m.in. z adresowania projektów do grupy docelowej z określonego obszaru zdegradowanego/objętej programem rewitalizacji, realizacji projektów na danym obszarze zdegradowanym/objętych programem rewitalizacji, czy komplementarności z projektami zrealizowanymi, realizowanymi lub planowanymi do realizacji na danym obszarze zdegradowanym/objętych programem rewitalizacji).
 - b. Konkursy dotyczące projektów realizowanych na obszarach (terytoriach) objętych programami rewitalizacji
IZ KPO przygotowuje konkursy dedykowane dla projektów rewitalizacyjnych.
 - c. Profilowanie kryteriów dla projektów innych niż rewitalizacyjne wybieranych w trybie konkursowym lub pozakonkursowym.

Przy wyborze projektów w trybie konkursowym lub pozakonkursowym możliwe jest stosowanie (IZ KPO przedstawia KM propozycje odpowiednich kryteriów wyboru projektów) kryteriów wyboru ukierunkowujących (profilujących) te projekty na realizację działań wspierających proces rewitalizacji, zwłaszcza gdy projekt ma np. charakter horyzontalny i jest współfinansowany ze środków EFS.

- 4) Celem zakwalifikowania danego projektu jako projektu rewitalizacyjnego w przypadku dofinansowania ze środków KPO, IZ KPO formułuje wymóg oświadczenia o pozytywnym zweryfikowaniu przez IZ RPO programu rewitalizacji (patrz rozdz. 5).
- 5) Preferencje dla wsparcia projektów rewitalizacyjnych wraz z określeniem indykatywnej wielkości alokacji środków finansowych, stosuje się w szczególności do projektów z następujących, kluczowych priorytetów inwestycyjnych w poszczególnych programach operacyjnych, wskazanych w Tabeli 2. Pozostałe PI mają charakter uzupełniający.

Tabela 2.

Program Operacyjny	Priorytety Inwestycyjne o kluczowym znaczeniu dla rewitalizacji
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020	<p>4iii Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystywania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze, w tym w budynkach publicznych, i w sektorze mieszkaniowym</p> <p>4v Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu</p> <p>6c Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego</p> <p>6iv (6e) Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojkowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza oraz propagowania działań służących zmniejszaniu hałasu</p> <p>9a Inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych</p>
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój	<p>8v Trwała integracja na rynku pracy ludzi młodych, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wywodzących się ze środowisk marginalizowanych, także poprzez wdrażanie gwarancji dla młodzieży</p>
Program Operacyjny Polska Wschodnia	<p>3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości</p> <p>4e Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających</p>

	oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu
Program Operacyjny Inteligentny Rozwój	1a Udoskonalanie infrastruktury B+I i zwiększanie zdolności do osiągnięcia doskonałości w zakresie B+I oraz wspieranie ośrodków kompetencji, w szczególności tych, które leżą w interesie Europy 1b Promowanie inwestycji przedsiębiorstw B+I, rozwijanie powiązań i synergii między przedsiębiorstwami, ośrodkami B+R i sektorem szkolnictwa wyższego (...), wspieranie badań technologicznych i stosowanych, linii pilotażowych, działań w zakresie wczesnej walidacji produktów i zaawansowanych zdolności produkcyjnych i pierwszej produkcji w dziedzinie kluczowych technologii (...) 3a Promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości
Program Operacyjny Polska Cyfrowa	2a Poszerzanie zakresu dostępności łączy szerokopasmowych oraz wprowadzanie szybkich sieci internetowych oraz wspieranie nowych technologii i sieci dla gospodarki cyfrowej 2c Wzmocnienie zastosowań TIK dla e-administracji, e-uczenia się, e-łączenia społecznego, e-kultury i e-zdrowia.

6) Program Operacyjny Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 będzie wspierał proces przygotowania i wdrażania rewitalizacji w regionalnych i krajowych programach operacyjnych. Wsparcie procesu przygotowania projektów rewitalizacyjnych, po spełnieniu warunków umożliwiających staranie się o dofinansowanie lub preferencje w dofinansowaniu środkami UE, będzie możliwe w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020. Ze względu na charakter i znaczenie niektórych projektów rewitalizacyjnych, możliwe jest wsparcie w przygotowywaniu projektów rewitalizacyjnych, jednak przy spełnieniu wszystkich warunków w tym zakresie, wynikających z ustawy. O warunkach wsparcia z pomocy technicznej decydują zapisy Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna na lata 2014-2020 oraz dokumentów służących wdrażaniu tego programu.

Podrozdział 4.3 Wykorzystanie instrumentów finansowych we wsparciu projektów rewitalizacyjnych

- 1) Przepisy rozporządzenia ogólnego oraz rozporządzenia delegowanego ustanawiają szczególne przypadki w zakresie finansowania projektów z zakresu rozwoju obszarów miejskich, w tym rewitalizacji poprzez instrumenty finansowe. Należą do nich:
 - a. możliwość wniesienia wkładów rzeczowych w postaci gruntów lub nieruchomości jeżeli dane grunty lub nieruchomości stanowią część inwestycji wspieranej w ramach instrumentu finansowego;

- b. możliwość finansowania zakupu gruntów zabudowanych i niezabudowanych w wysokości do 20% wartości wsparcia otrzymanego przez ostatecznego odbiorcę ze środków programu operacyjnego w ramach projektu; w przypadku gwarancji procent ten ma zastosowanie do kwoty pożyczki lub innego instrumentu podziału ryzyka;
 - c. możliwość reorganizacji portfela dłużnego w odniesieniu do infrastruktury stanowiącej część nowej inwestycji, w maksymalnej wysokości 20% całkowitej kwoty wsparcia programu z instrumentu finansowego dla inwestycji.
- 2) Instrumenty finansowe mogą być łączone z dotacjami, w tym z dotacjami na spłatę odsetek, dotacjami na opłaty gwarancyjne oraz dotacjami na wsparcie techniczne do celów technicznego przygotowania przyszłej inwestycji na korzyść ostatecznego odbiorcy. Łączone wsparcie może dotyczyć także tego samego przedmiotu wydatku pod warunkiem, że suma wszystkich połączonych form wsparcia nie przekracza całkowitej kwoty tego wydatku. Rozwiązania przyjęte na poziomie przepisów UE przewidują nowe, dodatkowe możliwości w zakresie montażu finansowego projektów rewitalizacyjnych, w ramach których mogą być łączone różne formy finansowego wspierania projektów, umożliwiając optymalne wykorzystanie środków publicznych i podporządkowanie efektywnej realizacji celów w zakresie rewitalizacji.

Rozdział 5 Wybór projektów rewitalizacyjnych

- 1) IZ RPO, przed rozpoczęciem procedur związanych z wyborem projektów rewitalizacyjnych do dofinansowania, opracowuje propozycje kryteriów wyboru tych projektów, które przedstawia właściwemu KM. IZ może przedłożyć do akceptacji Komitetowi Monitorującemu także inne kryteria, poza wynikającymi z niniejszych *Wytycznych*, dotyczące specyfiki i charakteru poszczególnych działań rewitalizacyjnych.
- 2) Propozycje kryteriów uwzględniają:
- a. preferencje dotyczące projektów rewitalizacyjnych opisane w *Wytycznych* (patrz. rozdz. 4.1 oraz 4.2),
 - b. obowiązek przedłożenia programu rewitalizacji.
- 3) Kryteria dotyczące obowiązkowego wynikania projektu z programu rewitalizacji (tj. kryterium wskazane w pkt 2b) uwzględniają cechy i zawartość (elementy) programu rewitalizacji i sposób ich weryfikacji, które zostały opisane w załączniku do *Wytycznych*.

IZ RPO w swoich wytycznych może uzupełnić lub rozwinąć zakres i wymogi wobec programów rewitalizacji, jeśli wynikają one ze specyficznych potrzeb.

- 4) Kryterium dotyczące obowiązkowego wynikania projektu z programu rewitalizacji odnosi się do projektów rewitalizacyjnych niezależnie od trybu (konkursowego lub pozakonkursowego), w którym będą one wybierane do dofinansowania.
- 5) Obowiązek przygotowania programu rewitalizacji wynika z kryteriów wyboru projektów, które kierowane są do podmiotów ubiegających się o dofinansowanie projektów w ramach danego postępowania. Oznacza to, że w przypadku pierwszego projektu rewitalizacyjnego realizowanego na terytorium danej gminy niezbędne będzie przedłożenie programu rewitalizacji. W związku z tym to gmina, jako jedyny podmiot mający kompetencje do opracowania programu rewitalizacji, musi być albo beneficjentem albo partnerem takiego projektu, chyba że zajdzie sytuacja wskazana w pkt 10 podrozdziału 5.1.
- 6) W związku z tym, jeśli gminy nie są beneficjentem pierwszego projektu to konieczne może być wykorzystanie szczególnych typów projektów przewidzianych w ustawie wdrożeniowej, tj.:
 - a. projektu partnerskiego (art. 33 ustawy) – np. w sytuacji, gdy wybierany jest pierwszy projekt rewitalizacyjny do którego dołączany jest program rewitalizacji, a sam projekt nie ma być realizowany przez gminę.

W ramach partnerstwa zawiązanego na mocy porozumienia/umowy, o których mowa w art. 33 ust. 5 ustawy, gmina byłaby zobowiązana co najmniej do przygotowania programu rewitalizacji, na podstawie którego realizowany byłby projekt drugiego partnera (możliwe jest oczywiście przypisanie gminie szerszego zakresu zadań).
 - b. projektu hybrydowego (art. 34 ustawy).

Na zasadach analogicznych jak projekty partnerskie mogłyby być wybierane projekty hybrydowe, jeśli obejmowałyby zadania z zakresu rewitalizacji (również w sytuacji, gdy wybierany jest pierwszy projekt rewitalizacyjny do którego dołączany jest program rewitalizacji a sam projekt nie ma być realizowany przez gminę).

W przypadku tego typu projektów należałoby jednak uwzględnić specyficzny charakter przedsięwzięć objętych pojęciem „projekt hybrydowy”.
- 7) Mając na uwadze, że to gmina odpowiada za prowadzoną na jej obszarze politykę rewitalizacji, IZ może dopuścić równorzędne skorzystanie z konstrukcji projektu grantowego (art. 35 – 36 ustawy). W opisanej sytuacji przedmiotem wniosku o dofinansowanie byłby program rewitalizacji obejmujący określone projekty wynikające z tego programu. Następnie

gmina, jako beneficjent projektu grantowego, udzielałaby grantów – dofinansowania na projekty wynikające z programu rewitalizacji.

Podrozdział 5.1 Wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie konkursowym

- 1) Gdy wśród przyjętych przez Komitet Monitorujący RPO kryteriów wyboru projektu znajdą się zaproponowane przez IZ RPO kryteria dotyczące obowiązkowego wynikania projektu z programu rewitalizacji o określonych cechach i zawartości (tj. kryterium wskazane w rozdziale 5 pkt 2b i pkt 3) w celu weryfikacji spełnienia tych kryteriów, możliwe jest uwzględnienie w ramach procedury wyboru projektów rewitalizacyjnych etapu preselekcji.
- 2) Etap preselekcji stanowi pierwszy etap oceny projektów wybieranych w danym postępowaniu - ma na celu weryfikację czy programy rewitalizacji, z których mają wynikać te projekty, spełniają kryteria dotyczące cech i zawartości programu rewitalizacji.
- 3) Weryfikacja kryteriów wskazanych w rozdziale 5 pkt 2b i pkt 3 powinna być prowadzona w pierwszej kolejności, jako że będzie to kryterium bezwzględnie warunkujące udzielenie wsparcia (obligatoryjne dla priorytetu inwestycyjnego 9b) lub otrzymanie preferencji (pozostałe priorytety inwestycyjne).
- 4) Sposób potwierdzenia spełnienia kryteriów wskazanych w rozdziale 5 pkt 2b i pkt 3 powinien być zróżnicowany w zależności od tego czy aktualny program rewitalizacji był już sprawdzany przez IZ RPO. Jeśli nie, to sprawdzeniu w danym postępowaniu podlegać będzie ten dokument pod kątem spełnienia kryteriów odnoszących się do jego cech i zawartości. Jeśli weryfikacja kryteriów już była przeprowadzona i zakończyła się rezultatem pozytywnym, to odpowiednie kryteria odnoszące się do cech i zawartości programu rewitalizacji nie będą miały w danym postępowaniu i dla danego projektu (wynikającego z takiego programu) zastosowania. Na potwierdzenie faktu uprzedniego dokonania pozytywnej weryfikacji ww. kryteriów wnioskodawca złoży w postępowaniu oświadczenie odwołujące się do obowiązującego dokumentu.
- 5) Weryfikacja ta może przyjąć formę preselekcji w ramach konkursu uwzględniającego następujące etapy:
 - a. etapu preselekcji, który ma na celu przedstawienie krótkich opisów projektów rewitalizacyjnych wpisujących się w zakres tematyczny konkursu oraz weryfikację kryteriów odnoszących się do cech i zawartości programów rewitalizacji, z których powyższe projekty rewitalizacyjne wynikają. i;

- b. etapu oceny formalnej, rozumianego jako sprawdzenie konkretnego projektu rewitalizacyjnego pod kątem stopnia spełniania kryteriów formalnych, którym przykładowo przypisano wartości logiczne „tak”, „nie”;
 - c. etapu oceny merytorycznej, rozumianego jako sprawdzenie zgodnie z zasadami określonymi przez IZ w systemie realizacji danego programu operacyjnego konkretnego projektu pod kątem spełniania kryteriów merytorycznych innych niż te, które podlegały weryfikacji na etapie opisanym w pkt a);
- 6) Etap preselekcji:
- a. ma na celu weryfikację spełnienia tych kryteriów obowiązujących w ramach danego konkursu, które odnoszą się do cech i zawartości programów rewitalizacji.
 - b. ma na celu wyprzedzające upewnienie się czy poszczególne projekty, które zgłoszono do objęcia dofinansowaniem wraz z programem rewitalizacji, ale także inne wynikające z programu, o których dofinansowanie wnioskodawca i inne uprawnione podmioty będą starali się w przyszłości, spełniają kryteria związane z wpisaniem się w spójną koncepcję rewitalizacji danej gminy.
 - c. pozwala na szczegółową ocenę jedynie tych projektów, które wynikają z programów rewitalizacji o cechach i zawartości potwierdzających spełnienie kryteriów do nich się odnoszących.
- 7) Instytucja organizująca konkurs może również zdecydować o zorganizowaniu dodatkowych spotkań lub konsultacji, dzięki którym przedstawiciele potencjalnych wnioskodawców, którzy przystąpią do etapu preselekcji programu rewitalizacji mogliby np. poprawić czy też uzupełnić projekty opracowywanych programów rewitalizacji, zaprezentować założenia swojej koncepcji programu rewitalizacji, itp.
- 8) Projekt, dla którego na etapie preselekcji w ramach oceny uproszczonego wniosku o dofinansowanie, pozytywnie zweryfikowano kryteria odnoszące się do cech i zawartości programu rewitalizacji, kierowany jest do kolejnego etapu oceny, przed rozpoczęciem którego przedkładany jest wniosek o dofinansowanie.
- 9) Wybór projektu przeprowadza się z zachowaniem warunków określonych dla poszczególnych instytucji w zakresie trybu konkursowego w horyzontalnych *Wytycznych w zakresie trybów wyboru projektów na lata 2014-2020*.
- 10) IZ RPO może zdecydować o odstąpieniu od etapu preselekcji i dopuścić możliwość złożenia wniosku o dofinansowanie w naborze następującym po zakończeniu etapu preselekcji. Możliwość taka jest uzależniona od zagwarantowania przez IZ RPO zachowania

jednolitych warunków dostępu wszystkich samorządów gminnych do wsparcia w przygotowaniu programów rewitalizacji.

Etap preselekcji będzie można pominąć w przypadku, gdy:

- a) program rewitalizacji będzie przygotowany lub aktualizowany ze wsparciem Ministra Infrastruktury i Rozwoju lub Marszałka Województwa, a wyniki przygotowania lub aktualizacji programu rewitalizacji akceptowane przez IZ RPO zapewnią spełnienie kryteriów wyboru projektów odnoszących do cech i zawartości programów rewitalizacji;
 - b) program rewitalizacji będzie przygotowany poprzez mechanizmy wsparcia instytucjonalnego oraz eksperckiego (patrz także pkt 6 w rozdziale 4.2), a procedury w ramach tych mechanizmów pozwolą IZ RPO na zweryfikowanie, że taki program spełnia kryteria wyboru projektów odnoszących do cech i zawartości programów rewitalizacji .
- 11) Projekty rewitalizacyjne przechodzące procedurę wyboru od chwili złożenia wniosku o dofinansowanie muszą wynikać z programów rewitalizacji zawartych w wykazie, o którym mowa w pkt 13.
 - 12) Częstotliwość przeprowadzania naborów projektów rewitalizacyjnych powinna w możliwie pełny sposób uwzględniać różny stopień zaawansowania przygotowania lub aktualizacji programów rewitalizacji przez samorzady gmin.
 - 13) IZ RPO prowadzi wykaz programów rewitalizacji wraz z datą ich uchwalenia, dla których przeprowadzono z wynikiem pozytywnym weryfikację spełnienia kryteriów wyboru projektów dotyczących cech i zawartości programów. Do przedmiotowego wykazu wprowadza się po ich uchwaleniu także programy rewitalizacji, o których mowa w pkt 10.

Podrozdział 5.2 Wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie pozakonkursowym

Mając na względzie, że procedura wyboru projektu w trybie pozakonkursowym jest dostosowana do indywidualnych właściwości danego projektu, wybór projektów rewitalizacyjnych w trybie pozakonkursowym będzie się odbywał na ogólnych zasadach określonych dla tego typu naborów w horyzontalnych *Wytycznych w zakresie trybów wyboru projektów na lata 2014-2020*, z uwzględnieniem odpowiednich postanowień niniejszych *Wytycznych*.

Rozdział 6 Monitorowanie wydatków ze środków UE na projekty rewitalizacyjne

- 1) IZ prowadzą monitoring projektów rewitalizacyjnych w ramach własnych programów operacyjnych. Na potrzeby monitoringu projektów rewitalizacyjnych IZ wprowadza do słownika programowego SL2014 *typ projektu* wartość: „projekt rewitalizacyjny” i zobowiązuje podległe instytucje do jej wykorzystania w celu identyfikowania wniosków o dofinansowanie i umów/ decyzji o dofinansowaniu dot. projektów rewitalizacyjnych. Właściwe oznaczanie projektów w systemie umożliwia agregowanie informacji na temat projektów rewitalizacyjnych wspartych środkami UE.
- 2) IZ RPO zapewnia, że Komitet Monitorujący w ramach realizacji zadań monitoruje skuteczność i efektywność projektów rewitalizacyjnych, zgodnie z art. 49, ust. 2 rozporządzenia ogólnego.

Rozdział 7 Sprawozdawczość z realizacji projektów rewitalizacyjnych

- 1) IZ RPO sprawozdaje okresowo Instytucji Koordynującej Umowę Partnerstwa zgodnie z wymogami zawartymi w horyzontalnych *Wytycznych w zakresie sprawozdawczości* oraz w zakresie informacji wynikającej z programów rewitalizacji o projektach rewitalizacyjnych planowanych do wsparcia z KPO.

Załącznik

Cechy i zawartość (elementy) programów rewitalizacji

1. Kompleksowość programu rewitalizacji

- 1) Program rewitalizacji ujmuje działania w sposób kompleksowy (z uwzględnieniem projektów rewitalizacyjnych współfinansowanych ze środków EFRR, EFS, FS oraz innych publicznych lub prywatnych) tak, aby nie pomijać aspektu społecznego, ekonomicznego, przestrzennego, technicznego, środowiskowego i kulturowego związanego zarówno z danym obszarem, jak i jego otoczeniem. Należy wyeliminować możliwość realizacji wybiórczych inwestycji, nastawionych jedynie na szybki efekt poprawy estetyki przestrzeni, skupionych tylko na działaniach remontowych czy modernizacyjnych, które nie skutkują zmianami strukturalnymi na obszarze zdegradowanym.
- 2) Program rewitalizacji złożony z wielu różnorodnych projektów jest konstrukcją warunkującą osiągnięcie kompleksowości interwencji. Oczekuje się wzajemnego powiązania oraz synergii projektów rewitalizacyjnych. Nie oznacza to obowiązku w każdym przypadku jednoczesnej realizacji projektów, lecz synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową.

2. Koncentracja programu rewitalizacji

- 1) Koncentracja interwencji i potrzeba hierarchizacji potrzeb powodują, że programy rewitalizacji dotyczą obszarów zdegradowanych w gminie, tj. tych, gdzie skala problemów i zjawisk kryzysowych jest największa. Działania rewitalizacyjne z definicji skierowane są na określony i zidentyfikowany dzięki diagnozie obszar zdegradowany, przy założeniu zastosowania adekwatnych narzędzi oraz możliwości finansowania rewitalizacji.
- 2) Co do zasady projekty rewitalizacyjne realizowane są na obszarach zdegradowanych. Do objęcia wsparciem można jednak dopuszczać także projekty rewitalizacyjne zlokalizowane poza tym obszarem, jeśli służą one realizacji celów wynikających z programu rewitalizacji. Zwłaszcza dotyczy to inicjatyw społecznych nakierowanych np. na aktywizację zawodową mieszkańców obszarów zdegradowanych, gdzie rozwiązania dedykowane ludności z obszaru zdegradowanego mogą być podejmowane poza obszarem zdegradowanym. Takie przypadki wymagają szerszego uzasadnienia i

wskazania siły tych powiązań i efektywności oddziaływania danego projektu rewitalizacyjnego.

3. Komplementarność projektów rewitalizacyjnych

Wymogiem koniecznym dla wspierania projektów rewitalizacyjnych jest zapewnienie ich komplementarności w różnych wymiarach. W szczególności dotyczy to komplementarności: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej oraz źródeł finansowania.

3.1 Komplementarność przestrzenna

- 1) Komplementarność przestrzenna oznacza konieczność wzięcia pod uwagę podczas tworzenia i realizacji programu rewitalizacji wzajemnych powiązań pomiędzy projektami rewitalizacyjnymi zarówno realizowanych na obszarze zdegradowanym, jak i znajdujących się poza nim, ale oddziałujących na obszar zdegradowany.
- 2) Zapewnienie komplementarności przestrzennej projektów rewitalizacyjnych ma służyć temu, by program rewitalizacji efektywnie oddziaływał na cały dotknięty kryzysem obszar (a nie punktowo, w pojedynczych miejscach), poszczególne projekty rewitalizacyjne wzajemnie się dopełniały przestrzennie oraz by zachodził między nimi efekt synergii.
- 3) Celem zapewnienia komplementarności przestrzennej interwencji jest także to, by prowadzone działania nie skutkowały przenoszeniem problemów na inne obszary lub nie prowadziły do niepożądanych efektów społecznych takich jak segregacja społeczna i wykluczenie.
- 4) Komplementarność przestrzenna skutkuje ciągłą analizą następstw decyzji przestrzennych w skali całej gminy (np. przeznaczanie nowych terenów pod zabudowę) dla skuteczności programu rewitalizacji.

3.2 Komplementarność problemowa

- 5) Komplementarność problemowa oznacza konieczność realizacji projektów rewitalizacyjnych, które będą się wzajemnie dopełniały tematycznie, sprawiając, że program rewitalizacji będzie oddziaływał na obszar zdegradowany we wszystkich niezbędnych aspektach (społecznym, ekonomicznym, przestrzennym, środowiskowym, kulturowym, technicznym).
- 6) Zapewnienie komplementarności problemowej ma przeciwdziałać fragmentacji działań (np. tzw. „rewitalizacji technicznej”, „rewitalizacji społecznej” – określeń błędnie stosowanych,

ponieważ rewitalizacja jest zawsze kompleksowa) koncentrując uwagę na całościowym spojrzeniu na przyczyny kryzysu danego obszaru.

- 7) W komplementarności problemowej konieczne jest określenie pożądanego stanu, do jakiego mają doprowadzić dany obszar projekty rewitalizacyjne, oraz jego parametryzacja. Tak postawione zadanie ułatwi później wybór odpowiednich mierników/wskaźników osiągnięcia celów programu rewitalizacji.
- 8) Skuteczna komplementarność problemowa oznacza konieczność powiązania działań rewitalizacyjnych ze strategicznymi decyzjami gminy na innych polach, co skutkuje lepszą koordynacją tematyczną i organizacyjną działań administracji.
- 9) Dla uzyskania lepszych efektów komplementarności problemowej przydatna jest pogłębiona i usystematyzowana analiza zjawisk kryzysu na obszarze województwa przygotowana przez samorząd województwa. Analiza ta powinna obejmować m.in. sytuację społeczną, gospodarczą i przestrzenną oraz obserwowane zjawiska i trendy demograficzne i być uwzględniona w przygotowaniu programu rewitalizacji dla danego obszaru.

3.3 Komplementarność proceduralno-instytucjonalna

- 10) Komplementarność proceduralno-instytucjonalna oznacza konieczność takiego zaprojektowania systemu zarządzania programem rewitalizacji, który pozwoli na efektywne współdziałanie na jego rzecz różnych instytucji oraz wzajemne uzupełnianie się i spójność procedur. W tym celu niezbędne jest osadzenie systemu zarządzania programem rewitalizacji w przyjętym przez daną gminę systemie zarządzania w ogóle.
- 11) W tworzeniu wymogów proceduralnych IZ RPO skupia uwagę na określeniu adekwatnych dla potrzeb i oczekiwań (standardów) w zarządzaniu i wdrażaniu programów rewitalizacji.

3.4 Komplementarność międzyokresowa

- 12) Komplementarność międzyokresowa oznacza konieczność dokonania przez IZ RPO analizy i krytycznej oceny oraz sformułowania wniosków na temat dotychczasowego (w kontekście zaangażowania środków wspólnotowych, szczególnie w ramach polityki spójności 2007-2013) sposobu wspierania procesów rewitalizacji, jego skuteczności, osiągnięć i problemów wdrażania projektów i programów rewitalizacji w województwie. Na tej podstawie dokonywane jest zaplanowanie sposobu wspierania procesów rewitalizacji w ramach polityki spójności 2014-2020.

13) W oparciu o dokonane analizy możliwe jest uzupełnianie przedsięwzięć już zrealizowanych w ramach polityki spójności 2007-2013 (np. o charakterze infrastrukturalnym) projektami komplementarnymi (np. o charakterze społecznym), realizowanymi w ramach polityki spójności 2014-2020.

Zachowanie ciągłości programowej (polegającej na kontynuacji lub rozwijaniu wsparcia z polityki spójności 2007-2013) ma w procesach rewitalizacji kluczowe znaczenie. Zmiany wprowadzane w programach rewitalizacji odpowiadają na te potrzeby zmian, które wynikają głównie z ich ewaluacji, opartej na systematycznym monitoringu.

14) IZ RPO w programowaniu wsparcia dla rewitalizacji wykorzystuje doświadczenia z poprzednich perspektyw, w tym wnioski z ewaluacji.

3.5 Komplementarność źródeł finansowania

15) Komplementarność źródeł finansowania, w kontekście polityki spójności 2014-2020, oznacza, że projekty rewitalizacyjne, wynikające z programu rewitalizacji opierają się na konieczności umiejętnego uzupełniania i łączenia wsparcia ze środków EFRR, EFS i FS z wykluczeniem ryzyka podwójnego dofinansowania.

16) Silna koordynacja i synergia projektów rewitalizacyjnych finansowanych szczególnie w ramach EFS i EFRR jest konieczna dla uzyskania korzystnych efektów dla obszarów zdegradowanych.

17) Koordynacja środków programów operacyjnych ze środkami polityk i instrumentów krajowych jest konieczna dla realizacji zasady dodatkowości środków UE.

18) Komplementarność finansowa oznacza także zdolność łączenia prywatnych i publicznych źródeł finansowania, przy założeniu, że stymulowanie endogenicznych zdolności inwestycyjnych ma kluczowe znaczenie dla dynamiki pożądanych zmian.

4. Realizacja zasady partnerstwa i partycypacja

1) Program rewitalizacji jest wypracowywany przez samorząd gminny i poddawany dyskusji w oparciu o diagnozę lokalnych problemów: społecznych, gospodarczych i przestrzennych (infrastrukturalnych i środowiskowych). Prace nad przygotowaniem programu, bądź jego aktualizacją, jak również wdrażanie (realizacja) programu oparte są na współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy, w tym szczególnie ze społecznością terenów zdegradowanych, innymi ich użytkownikami, przedsiębiorcami i organizacjami pozarządowymi.

- 2) W programie rewitalizacji znajduje się opis procesu jego przygotowania dokumentujący udział w nim różnych grup interesariuszy w taki sposób, by możliwe było zweryfikowanie i ocena stopnia osiągniętego uspołecznienia, jak również określenie, w jaki sposób wybrana forma zarządzania programem rewitalizacji realizuje zasadę udziału w niej interesariuszy.
- 3) Partycypacja społeczna jest wpisana w proces rewitalizacji jako fundament działań na każdym etapie tego procesu (diagnozowanie, programowanie, wdrażanie, monitorowanie). Skonsolidowanie wysiłków różnych podmiotów na rzecz obszaru zdegradowanego jest ważnym warunkiem sukcesu.
- 4) Partycypacja ukierunkowana jest na możliwie dojrzałe jej formy, a więc nie ograniczające się jedynie do informacji czy konsultacji działań władz lokalnych, ale dążące do zaawansowanych metod partycypacji, takich jak współdecydowanie czy kontrola obywatelska.

5. Minimalny zakres programu rewitalizacji

- 1) Program rewitalizacji zawiera co najmniej:
 - a. opis powiązań programu z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy;
 - b. diagnozę czynników i zjawisk kryzysowych oraz skalę i charakter potrzeb rewitalizacyjnych;
 - c. zasięgi przestrzenne obszaru/obszarów zdegradowanych, tj. określenie, w oparciu o inne dokumenty strategiczne gminy lub diagnozę i identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych, terytorium/terytoriów wymagających wsparcia;
 - d. wizję wyprowadzenia obszaru zdegradowanego ze stanu kryzysowego (planowany efekt rewitalizacji);
 - e. identyfikację potrzeb rewitalizacyjnych;
 - f. wykaz dopełniających się wzajemnie najważniejszych przedsięwzięć i głównych projektów rewitalizacyjnych dotyczących obszaru zdegradowanego, które będą realizowane w ramach danego programu rewitalizacji wraz z ich opisem zawierającym co najmniej: nazwę przedsięwzięcia i podmioty go realizujące, prognozowane rezultaty, syntetyczny opis planowanych do podjęcia zadań i działań, lokalizację (miejsce przeprowadzenia danego projektu), szacowaną wartość projektu/przedsięwzięcia rewitalizacyjnego, sposób oceny (zmierzenia) efektów realizacji przedsięwzięć/projektów w odniesieniu do przyjętych celów

programu; w przypadku prywatnych przedsięwzięć/projektów rewitalizacyjnych dopuszczalne jest ograniczenie zakresu informacyjnego do tego, które będą dostępne na etapie przyjmowania programu;

- g. ogólny (zbiorczy) opis innych, uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych;
 - h. mechanizmy zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji;
 - i. indykatywne ramy finansowe w odniesieniu do przedsięwzięć, o których mowa w lit. f oraz g, z indykatywnymi wielkościami środków finansowych z różnych źródeł (także spoza funduszy polityki spójności na lata 2014-2020 – publiczne i prywatne środki krajowe w celu realizacji zasady dodatkowości środków UE);
 - j. mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów i grup aktywnych na terenie gminy w proces rewitalizacji;
 - k. system realizacji (wdrażania) programu rewitalizacji;
 - l. system monitoringu skuteczności działań i system wprowadzania modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu programu.
- 2) Diagnoza (o której mowa w pkt 1 lit. a.) zawarta w programie rewitalizacji (o ile nie została dokonana w innym dokumencie strategicznym/planistycznym gminy przyjętym uchwałą rady gminy) obejmuje w szczególności pogłębioną analizę kwestii społecznych dla określenia ewentualnych potrzeb podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym (dotyczącym rozwiązywania problemów społecznych oraz pobudzającym aktywność lokalną), co pozwoli na przygotowanie działań rewitalizacyjnych o bardziej złożonym, kompleksowym charakterze i oddziaływaniu. Takie działania mają na celu podniesienie skuteczności i trwałości projektów rewitalizacyjnych oraz gotowości i świadomości mieszkańców co do możliwości partycypacyjnego współdecydowania o obszarze objętym programem rewitalizacji.
- 3) Zasięgi przestrzenne obszaru lub obszarów zdegradowanych (o których mowa w pkt 1 lit. c.) dokonywane są (o ile nie zostały dokonane w innym dokumencie strategicznym/planistycznym gminy przyjętym uchwałą rady gminy) przy założeniu, że dany program rewitalizacji może obejmować więcej niż jedno terytorium wymagające wsparcia. Zasięg każdego z tych obszarów wyznaczany jest przy założeniu, że jest to terytorium ograniczone przestrzennie, tj. obejmujące najbardziej zdegradowane tereny danej gminy. Ustalenia zasięgu przestrzennego obszaru lub obszarów rewitalizacji

dokonuje samorząd gminny, w oparciu o rozstrzygnięcia wynikające z innych dokumentów strategicznych/planistycznych gminy lub w oparciu o indywidualne kryteria (wraz z odniesieniem ich do wartości referencyjnych dla danej gminy) i przy uwzględnieniu kryteriów wskazanych przez IZ RPO, jeśli IZ RPO takie określi. Identyfikacja przestrzenna obszaru lub obszarów zdegradowanych dokonywana jest w oparciu o zasadę, że rewitalizację należy prowadzić tam, gdzie występuje największe nasilenie niepożądanych zjawisk i gdzie koncentracja problemów jest największa. Program rewitalizacji łącznie nie obejmuje więcej niż 20% powierzchni gminy i dotyczy liczby ludności nie większej niż 30% jej mieszkańców.

- 4) Opis planowanych działań rewitalizacyjnych, które będą realizowane w ramach danego programu rewitalizacji powinien zawierać przede wszystkim: identyfikację głównych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (o których mowa w pkt 1 lit. f.), tj. takich, bez których obszar zdegradowany nie będzie w stanie wyjść z kryzysowej sytuacji oraz innych (o których mowa w pkt 1 lit. g.), uzupełniających rodzajów przedsięwzięć rewitalizacyjnych, tj. takich, które ze względu na mniejszą skalę oddziaływania trudno zidentyfikować indywidualnie, a są oczekiwane ze względu na realizację celów programu rewitalizacji. W opisie przedsięwzięć uzupełniających należy wskazać obszary tematyczne, zagadnienia istotne z punktu widzenia potrzeb zdegradowanego obszaru. Zarówno przedsięwzięcia główne, jak i uzupełniające, są przedsięwzięciami zaplanowanymi/wynikającymi z programu rewitalizacji.

6. Weryfikacja zawartości programu rewitalizacji

- 1) Analiza i weryfikacja cech i zawartości (elementów) programu rewitalizacji przeprowadzona jest w szczególności z uwzględnieniem:
 - a. kompletności uwzględnienia w treści programu rewitalizacji wskazanych w załączniku cech i elementów;
 - b. kompleksowości programu rewitalizacji, stopnia koncentracji i komplementarności (załącznik) planowanych działań rewitalizacyjnych;
Ocena tych aspektów musi służyć mobilizacji samorządów gminnych i potencjalnych beneficjentów do zaplanowania kompleksowego rozwiązywania problemów rewitalizowanego obszaru w celu wyprowadzenia go ze stanu kryzysowego. Tylko kompleksowy program rewitalizacji oraz jego komplementarne i zintegrowane interwencje służą powodzeniu poszczególnych projektów rewitalizacyjnych.
 - c. wewnętrznej spójności działań;

Analiza programów rewitalizacji musi wychodzić od spójności i powiązania w programie diagnozy obszaru zdegradowanego identyfikującej czynniki i przyczyny degradacji z celami i zamierzeniami do osiągnięcia wskutek rewitalizacji oraz działaniami i zamierzeniami pozwalającymi na osiągnięcie celów. Preselekcja umożliwia znalezienie odpowiedzi na pytania: dlaczego i w jaki sposób tj. jakimi przedsięwzięciami zakłada się zahamowanie regresu, jak wywołać korzystne tendencje rozwojowe, a także jakie działania i na jakich obszarach są konieczne dla skierowania dotkniętego kryzysem obszaru na ścieżkę rozwoju.

d. powiązań z politykami w gminie;

Z punktu widzenia analizy programu rewitalizacji ważne są jego powiązania z dokumentami określającymi kierunki rozwoju, tj. dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy. Ułatwi to analizę przygotowywanych lub aktualizowanych programów rewitalizacji i powiązania ich z określoną diagnozą społeczną i gospodarczą gminy oraz wyznaczonymi celami rewitalizacji dla obszarów zdegradowanych.

e. sprawnej koordynacji;

Program rewitalizacji powinien być jednym z ważniejszych narzędzi wprowadzania zmian na obszarze gminy. Zatem brak osadzenia go w systemie zarządzania rozwojem gminy oraz brak odpowiedniej struktury organizacyjnej gminy (np. wyodrębniona jednostka w ramach struktury lub odrębna instytucja) uznać można za niekorzystną przesłankę w ocenie perspektyw efektywnego wykorzystania pomocy finansowej dla programu rewitalizacji.

f. stopnia realizacji zasady partnerstwa w odniesieniu do programu rewitalizacji;

W programie rewitalizacji należy wykazać, że w jego przygotowaniu zaangażowano społeczność lokalną i umożliwiono szeroką partycypację społeczną. Dla efektywności rewitalizacji konieczne jest silne i trwałe partnerstwo między różnymi podmiotami zaangażowanymi w prowadzenie procesu rewitalizacji, a szczególnie we wdrażanie i ocenę efektów programu rewitalizacji.